

Міністерство культури та інформаційної політики України
Львівська національна музична академія ім. М. В. Лисенка

Факультет фортепіано, джазу та популярної музики
Кафедра спеціального фортепіано №1

Оленюк Марія Мирославівна

БАГАТОГРАННІСТЬ ПОСТАТІ НЕСТОРА
НИЖАНКІВСЬКОГО В КОНТЕКСТІ МУЗИЧНОГО ЖИТТЯ
ГАЛИЧИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Спеціальність 025 — Музичне мистецтво
Профілізація — Фортепіано

Бакалаврська робота

Науковий керівник —
професор кафедри спеціального фортепіано №1
Немира Ірина Дмитрівна

Рецензент —
кандидат мистецтвознавства
Чернова Ірина Вікторівна

Львів 2022

ЗМІСТ

Сторінка

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ОСОБИСТІСТЬ НЕСТОРА НИЖАНКІВСЬКОГО.....	6
РОЗДІЛ 2. ВИКОНАВСЬКА ТА ПЕДАГОГІЧНА ДІЛЯНКА ДІЯЛЬНОСТІ НИЖАНКІВСЬКОГО.....	11
РОЗДІЛ 3. НЕСТОР НИЖАНКІВСЬКИЙ ЯК КОМПОЗИТОР.....	14
РОЗДІЛ 4. ПУБЛІЦИСТИЧНІ ПРАЦІ ТА ГРОМАДСЬКА АКТИВНІСТЬ НИЖАНКІВСЬКОГО.....	20
ВИСНОВКИ.....	24
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	26

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЗУНР — Західноукраїнська Народна Республіка

СУПром — Союз українських професійних музик

УГА — Українська галицька армія

ВСТУП

Мета роботи полягає в розкритті багатогранності постаті Нестора Нижанківського, різноманітних галузей його діяльності в контексті музичного життя Галичини ХХ століття. Його музика є цілком самобутньою, яскравою, якісною, високопрофесійною. Під час свого навчання мені часто випадала нагода виконувати твори Нижанківського, тому було важливо дослідити їх значення в українській музиці, вивчити життєвий шлях і діяльність композитора, а також роль іншої його спадщини в нашій культурі.

Відповідно до мети поставлено такі **завдання**:

- 1) проаналізувати важливі й цікаві віхи в життєвому шляху Нестора Нижанківського та його родини (тому числі і в історичному контексті);
- 2) дослідити аспекти його піаністичної, музично-критичної, композиторської, педагогічної та громадської діяльності;
- 3) вивчити спогади сучасників композитора, його оточення.

Об'єктом дослідження стала діяльність Нестора Нижанківського як композитора, піаніста, музичного критика та громадського діяча.

Предметом дослідження є яскравість постаті Нижанківського, насиченість його короткого життєвого та творчого шляху, роль усього спадку композитора в музичному житті України тогочасної й сучасної.

У роботі використано такі **методи** дослідження:

- 1) науково-історичний,
- 2) історико-діалогічний,
- 3) дослідження архівних джерел.

Теоретична база дослідження — праці Юрія Булки, Ігоря Соневицького, Уляни Молчко та інші дослідження (Наталії Кобрин, Терези Кальмучин-Дранчук), а також спогади сучасників (наприклад, Романа Придаткевича, Василя Барвінського).

Актуальність проблеми дослідження полягає в нагоді привернути увагу до української музики, створенні власне цілісного творчого портрету Нестора Нижанківського.

Загальний об'єм — 26 сторінок.

Структура роботи: вступ, чотири розділи та висновки.

Перший розділ розкриває Нижанківського як особистість, а також деякі факти, що стосуються його родини, та деталі життєвого шляху композитора; другий — аспекти його педагогічної праці та виконавського стилю і як соліста, і концертмейстера.

Натомість третій розділ присвячений композиторській спадщині Нестора Остаповича Нижанківського і виконавцям його творів, а в четвертому досліджено його публіцистичну (і як рецензента, публіциста, і як фотографа) діяльність, описано літературний стиль Нестора Нижанківського.

Список використаної літератури складається з 13 позицій.

РОЗДІЛ 1. ОСОБИСТІТЬ НЕСТОРА НИЖАНКІВСЬКОГО

Нестор Нижанківський є представником так званого «стрілецького» покоління (серед них Левко Лепкий, Роман Купчинський, Зиновій Лисько та інші), світогляд якого формувався на фоні непростих історичних подій — Першої та Другої світової війни, а також національно-визвольної боротьби українців 1914-1921 років.

Творчість Нестора Нижанківського віддзеркалює його життєвий шлях, саме тому історичний контекст під час її вивчення є надзвичайно важливим. Також кожному виконавцеві, на мій погляд, перед знайомством із спадщиною композитора необхідно усвідомити, що саме чітка національна та громадянська позиція композитора вплинула на творчу природу митця.

Варто сказати, що родина Нижанківських була шанованою, громадсько активною. Усім нам відоме ім'я Остапа Нижанківського — тата композитора, а його брат (Богдан Нижанківський) був пластуном, розвивав військову кар'єру в таємній Українській військовій організації.

Спадок Нестора Нижанківського мав трагічну долю, як і в багатьох інших митців тяжких років воєн. Тривалий час рукописи зберігалися в Празі вдовою композитора, Меланією Нижанківською, проте після її арешту, через події Другої світової війни були втрачені. На щастя, згодом твори були поступово віднайдені з приватних архівів, зокрема діаспорою. При житті була видана тільки невелика частка творів, то ж здебільшого вони зберігалися у вигляді рукописів. Важлива роль у віднайденні цих нот належить Ігореві Соневицькому, який, щоб отримати їх, листувався з музикантами, які мали ті чи інші записи. Це був надзвичайно повільний та непростий процес. Після чого було у 1984 році зроблене видання «Нестор Нижанківський. Вибрані

фортепіянові твори» під редакцією піаністки Дарії Гординської-Каранович за сприяння Українського музичного інституту в Америці (Нью-Йорк).

На жаль, маємо зовсім небагато джерел, які би досліджували непростий життєвий шлях композитора. Серед них можемо назвати праці Юрія Булки та Ігоря Соневицького. Натомість фортепіанній спадщині Нестора Нижанківського присвячені дослідження Уляни Молчко, Терези Кальмучин-Дранчук, Олександри Козачук та Ігоря Соневицького.

Народився Нестор Остапович Нижанківський 31 серпня 1893 року на Станіславівщині в родині греко-католицького священника, музиканта, підприємця Остапа Нижанківського (композитора, диригента, громадського діяча, комісара Західноукраїнської Народної Республіки в Стрийському повіті) та дочки стрийського адвоката Олени Бачинської. Остап Нижанківський був засновником Союзу руських молочарських спілок, а саме «Маслосоюзу». Це був один із найуспішніших селянських кооперативів Галичини ХХ століття.

У 1900 році родина переїжджає на Стрийщину. У домі Нижанківських часто бували представники української інтелігенції. Серед них Іван Франко, Соломія Крушельницька, Андрій Чайківський, Денис Січинський, Станіслав Людкевич та інші. Тож Нестор Нижанківський ще з зовсім юних років мав сприятливе оточення для формування музичних смаків та вподобань.

Першим вчителем гри на фортепіано Нижанківського був Левинський. Проте, як згадував сам композитор у автобіографії, на ранньому етапі його формування як піаніста був брак системи в заняттях.

У 1910 році Нестор Нижанківський був виключений зі Стрийської гімназії за відвідування забороненого балу та продовжив своє навчання в класі Марії Криницької (фортепіано) у Вищому музичному інституті імені Миколи Лисенка.

Приватними викладачами фортепіано також були Тарас Шухевич (дядько командира Української повстанської армії генерала Романа Шухевича) та Єжи Лялевич (піаніст-віртуоз, професор Віденської музичної академії). Педагогами, які викладали теоретичні предмети, були Адольф Хибінський та Станіслав Людкевич.

Під час навчання в Вищому музичному інституті імені Миколи Лисенка Нестор Нижанківський знайомиться з Романом Придаткевичем, який згодом буде організатором Української консерваторії в Нью-Йорку, та стає його концертмейстером в класі знаменитого скрипаля Євгена Перфецького.

У 1912 році композитор стає слухачем відділу права Львівського університету. Натомість у 1913 році виступає як концертмейстер зі співаком Модестом Менцинським, а на цьому ж концерті виконувався твір Нестора Нижанківського «Піскар» для хору та фортепіано. Менцинський схвально відреагував на виступ молодого піаніста та композитора, що для Нестора Нижанківського стало стимулом продовжувати навчання та вдосконалювати свої вміння. Згодом композитор з надзвичайним теплом згадуватиме про це та дуже високо оцінюватиме виконавську майстерність та глибину відомого співака.

У 1913-1914 роках Нижанківський був слухачем філософського відділу університету, котрий було створено Адольфом Хибінським.

Із початком Першої світової війни Нестор Нижанківський вступає до Віденської консерваторії, де вчиться в класі фортепіано Єжи Лялевича та курсу композиції Йозефа Маркса. Паралельно він навчається на філософському факультеті.

Навчання у Відні стало можливим завдяки виділенню ЗУНР державних коштів, що було на той час швидше винятком та щасливим випадком.

Композитор бере активну участь в житті академічного товариства «Січ», має тісні зв'язки з українською громадою. Серед оточення композитора були родини Туркевичів, Вітошинських, Дольницьких.

У 1916 році Нижанківський отримує покликання до австрійської армії, де під час служби травмував руку. Це зробило неможливим подальше планування активної піаністичної кар'єри. Потім він потрапляє до російського полону, проте композитору вдається врятуватися та втекти з пекла. Важливою рисою в характеристиці особистості Нестора Нижанківського є те, що під час перебування в полоні композитор досить багато пише (щонайменше 10 творів), а також займається з хором. Це свідчить про міцний характер та незламність духу молодого митця.

У період утворення Західноукраїнської Народної Республіки в 1918 році разом із братом Нижанківський був членом Української галицької армії.

Напередодні Великодня 1919 року композитор востаннє зустрічається зі своїм батьком, а 22 травня 1919 року Остап Нижанківський був розстріляний білополяками біля залізничної колії. Причиною був цілком абсурдний «донос» на нього про нібито зберігання зброї. Ця трагедія, безумовно, відклала сильний відбиток на свідомості Нестора Нижанківського.

У 1919 році композитор знайомиться з Меланією Семакою — своєю майбутньою дружиною, котра була письменницею та журналісткою. Композитор тісно співпрацює з вокалісткою Андою Остапчук, також із піаністкою Любкою Колесою.

Задля уникнення переслідувань у 1920 році Нижанківський емігрував до Відня. Він у цей час вчиться контрапункту в Йозефа Маркса, під керівництвом якого Нижанківським були написані перші, так би мовити, зрілі твори (наприклад, солоспів «Жита», де втілена туга за Батьківщиною). Також паралельно пише дисертацію на здобуття ступеня доктора філософії. Віденський період є чи не найпродуктивнішим у біографії композитора. Він бере участь в організації «Музичне товариство», приятелює з віолончелістом Богданом Бережницьким.

У 1923 році Нестор Нижанківський переїжджає до Праги, вчиться в Школі вищої майстерності в класі контрапункту Вітезслава Новака. Завершує навчання в 1928 році. На той час композитору було 35 років. Нижанківський працює в Високому педагогічному інституті імені Михайла Драгоманова, докладається до життя української громади (відвідує Літературний клуб під орудою Олександр Олесь, допомагає в музичному оформленні вистав театру Садовського). Бере активну участь у житті Українського музичного товариства, яке часто організовувало концерти пам'яті Драгоманова — патрона інституту.

У 1928 році композитор намагається повернутися до Львова, але залишається в Празі, адже йому в цей час не вдається знайти постійне місце праці в Україні. Проте через рік Нестору Нижанківському, виснаженому тяжкою хворобою (туберкульозом кісток) таки вдається приїхати та залишитися в Україні. Він із допомогою

Барвінського стає викладачем Вищого музичного інституту імені Лисенка. Крім того, брат Василя Барвінського займався лікуванням Нижанківського.

На час відсутності Нестор Нижанківський стає директором інституту. Тут викладає як гру на фортепіано, так і теоретичні предмети.

У тогочасному Львові він — активний учасник музичного та громадського життя, високопрофесійний концертмейстер, педагог, перший голова та співзасновник Союзу українських професійних музик, публіцист, критик.

Слова знаменитого композитора Станіслава Людкевича «Нас визволили, і нема на то ради» про радянську окупацію Львова, виголошені у вересні 1939 року, надзвичайно влучно описують наслідки цієї трагедії. Стосувалася вона і життя Нижанківського. Із приходом совітів 5 січня 1939 року його родина й сам композитор емігрують до Польщі. Там Нестор Нижанківський, зломлений хворобою, непростими умовами життя в чужій країні потрапляє до шпиталю та в квітні 1940 року помирає в польському місті Лодзь. А тільки 1993 року був перепохований у Стрию за сприяння його сина Олега Нижанківського та митців міста.

Сучасники згадують Нестора Остаповича Нижанківського як переконаного патріота, людину, строгу аж до суворості, проте інтелігентну, стриману та доброзичливу. Його активність, небайдужість, освіченість, енергія, шляхетність була й, на мій погляд, є прикладом для кожного з нас.

РОЗДІЛ 2. ВИКОНАВСЬКА ТА ПЕДАГОГІЧНА ДІЛЯНКА ДІЯЛЬНОСТІ НИЖАНКІВСЬКОГО

Сольне й ансамблеве виконавство в різнобічній діяльності Нестора Нижанківського можна назвати найбільш активною ділянкою. Хоча він виступав не часто, проте був надзвичайно вимогливим, обдарованим та фаховим піаністом, концертмейстером та педагогом з тонким відчуттям стилю, завжди глибоко проникав у сутність виконуваного твору. Кожне виконання ним однієї й тієї ж п'єси було щоразу іншим, неповторним, ніби зовсім нова музика. Про це свідчать відгуки колег композитора. «...скрившись за скромну назву акомпаніатора, підніс цей «фах» до такого мистецького рівня, що став найбільш цінним співвиконавцем майже усіх наших вокальних, а також інструментальних виконавців. Усі концерти чи вечори, де виступав Нижанківський як співвиконавець, мали незатертий відбиток його сольної мистецької індивідуальності. Не гордував теж віддати свої прислуги талановитим початківцям, з яких завжди зумів видобути максимум їх музично-виразової спроможності і на цьому місці виявив себе прекрасним педагогом та помічним приятелем їх, що посягали на перші лаври відтворчого мистецтва», — ось що говорив про педагогічну та виконавську працю Нижанківського Василь Барвінський.

Учні Нестора Нижанківського згадують його як доброзичливого, уважного, «лагідної погідної вдачі». Він цінував у студентах моральну стійкість, міць характеру та цілеспрямованість навіть у невдачах і складнощах.

Серед учнів композитора можемо назвати Ігоря Соневицького, Мирослава Скалу-Старицького, Андрія Гнатишина, Євгена Цісика. Як педагог Нестор Нижанківський викладав в Українському високому педагогічному інституті імені Драгоманова, а також у Вищому музичному інституті імені Лисенка у Львові. Наведемо слова Дарії Гординської-Каранович (уродженки Коломій, української піаністки, педагогині, громадської та музичної діячки) про нього: «... був фаховим піаністом, неперевершеним акомпаньатором і видатним педагогом». Володимир Болтарович (відомий співак, тенор) характеризує Нестора Нижанківського, як людину, котра «народилася з руками піаніста». Він чудово володів інструментом, а блискуча техніка дозволяла постійно шукати нові засоби вираження.

Варто сказати й про те, що Нестор Нижанківський як піаніст багато займався імпровізацією. Це знайшло своє втілення й у композиторських роботах. Імпровізував він на теми українських народних пісень.

Нижанківський почав виступати вже з 10 років. Перший його концерт відбувся 18 березня 1911 року, де юним піаністом було виконано дві ліричні мініатюри Гріга.

Важливою постаттю в формуванні Нестора Нижанківського є Любка Колесса, в якої юнак брав лекції з гри на фортепіано.

Як концертмейстер він працював з такими українськими інструменталістами, як Богдан Бережницький (віолончеліст, педагог, концертмейстер Віденської народної опери, професор Вищого музичного інституту у Львові), Володимир Цісик (скрипаль, один із засновників Українського музичного інституту в Америці, батько знаменитої української та американської співачки Квітки Цісик, а також піаністки Марії Цісик, котра вчилася в відомій школі Джульєрд і викладала в музичній студії при Карнегі-холі), Євген Перфецький (скрипаль, професор Вищого музичного інституту імені Лисенка).

Також працював зі співаками Модестом Менцинським, Романом Прокоповичем-Орленком, Михайлом Голинським, Василем Тисяком, Михайлом Дудою, Іванною Шмериковською-Приймою, Марією Сабат-Свірською, Іванною Синенькою-Іваницькою та Стефанією Нагірною. У 1931-1932 роках виступав із Орестом Руснаком та видатною українською співачкою Соломією Крушельницькою.

Варто сказати, що в Українському музичному інституті в Америці Володимиром Цісіком було створено струнний оркестр імені Нестора Нижанківського. Керівниками цього музичного закладу були Роман Савицький, Ігор Соневицький, Зиновій Лисько, Дарія Гординська-Каранович. Тому маємо сміливість сказати, що діаспора відіграла досить важливу роль у пропагуванні та збереженні спадку Нижанківського.

У січні 1930 року Нестор Нижанківський бере участь у музично-літературному вечорі, де виконує «Листок з альбому» Барвінського та свою відому «Коломийку», а також як акомпаніатор зі співачкою Приймою-Шмериковською. У лютому виступає з Синенькою-Іваницькою. Також згадаймо, що у цей час він дає лекції про творчість Миколи Леонтовича.

У 1939 році відбувається вечір із нагоди відкриття університету, де Нижанківський виступає зі співачкою Сабат-Свірською. Протягом 1930-1939 року Нестор Нижанківський готує концертні програми з різними солістами. Це, наприклад, концерт із солоспівів Остапа Нижанківського 1936, 1937 та 1939 років, а також вокальної музики Василя Барвінського 1938 року. Нестора Остаповича Нижанківського називають одним із найкращих концертмейстером свого часу в Галичині. Ось що писав у другі роковини смерті композитора Барвінський: «Українська музика втратила в помершому композиторі Н. Нижанківському одного з передових своїх представників і діячів, якого брак саме важко відчуваємо в сучасний момент організації нового життя. («Львівські вісті», 12.04.1942)».

РОЗДІЛ 3. НЕСТОР НИЖАНКІВСЬКИЙ ЯК КОМПОЗИТОР

Життєвий шлях Нестора Нижанківського, який тривав тільки 47 років та часто називають «недоспіваною піснею», можна поділити на чотири періоди:

- 1) 1912-1920 — ранній;
- 2) 1920-1923 — віденський (час навчання в Йозефа Маркса);
- 3) 1924-1928 — празький (навчання в класі Вітезслава Новака);
- 4) 1929-1939 — львівський.

Його творчість не є великою за обсягом, проте має надзвичайно високу художню цінність. Вона виникла на основі західноєвропейського романтизму, адже вчителями композитора були неоромантики Йозеф Маркс (австрійський педагог, композитор і музичний критик) і Вітезслав Новак (чеський композитор і педагог, учень Антоніна Дворжака), із класу якого вийшли такі метри, як Стефанія Туркевич, Василь Барвінський, Микола Колесса. Це не могло не вплинути на його формування.

Варто й згадати про особистісні риси Нестора Нижанківського — вразливість і надзвичайна чутливість до всього. Композитор мав багату ґрунтовну освіту, тому його музична мова випливала з сучасних композитору тенденцій. Важливість музики Нижанківського полягає в виведенні української музичної культури на високий, світовий рівень.

Попри звернення до тогочасних стилів вона не втратила національної опори. Українська самобутність творів Нижанківського відчувається в кожному такті, є надзвичайно природною. Він найчастіше не вдається до фольклорних цитат, натомість використовує стилізацію тематичного матеріалу, типові інтонаційно-ритмічні риси. Тут варто згадати його фортепіанну «Коломийку» *fis-moll*, написану 1923 року в Відні. У ній композитор надзвичайно майстерно використовує народну творчість та доводить вартісність фольклору в професійній музиці, а в п'єсах «З могою дневника», «Мала прелюдія» відчувається вплив українського мелосу.

Нестор Нижанківський за допомогою таких виразових засобів, як гармонія, спосіб музичного розвитку (мелодичне та ритмічне варіювання), наслідування, імітація звучання народних ансамблів втілює національний характер своїх творів. Його гармонії властиві альтеровані, збільшені акорди, а також так звані еліптичні звороти, що характеризує його як композитора-постромантика. Творам Нижанківського властиві риси як і ліричні (сентиментальний «Вальс», витончена «Відповідь на картку з Мадриту»), так і епічні, танцювальні, скерцозні, драматичні. Важливим також серед образних сфер у спадку Нижанківського є героїчна, де відобразився його громадянський темперамент, вірність своєму народу.

Можемо зауважити своєрідну строкатість стилів у його творах, адже композитор кожного разу знаходив нові шляхи самовираження. Це й постромантизм, про що вже було згадано, і імпресіонізм, і експресіонізм, і сецесія, і елементи необароко.

Творчості композитора дали високу оцінку авторитетні виконавці, критики й музикознавці. Серед них Василь Барвінський, Ігор Соневицький, Юрій Булка, а також Любов Кияновська, Наталія Кашкадамова та інші. Твори композитора є кордоцентричними, а його висловлення — щирими.

Основними жанрами в композиторській спадщині Нижанківського є камерно-інструментальна музика, вокально-хорова, фортепіанна, а також сфера великої музично-драматичної форми. Його увага була зосереджена на малих формах. Вони є надзвичайно композиційно стрункі, лаконічні, глибокі (наприклад, «Інтермецо», чи, скажімо, «Мала прелюдія» соль мінор та «Листи до Неї»).

Але залишається серед великих форм у доробку Нестора Нижанківського можемо назвати «Великі варіації для фортепіано», фортепіанне тріо e-moll та «Наймит». Навіть у масштабних роботах композитора бачимо надзвичайну строгість, дисципліну в завершеності та врівноваженості композиції. Він тонко відчуває часові пропорції, ми зустрічаємо втілення правила золотого перетину (наприклад, у фіналі фортепіанного тріо).

У творах Нестора Нижанківського бачимо елементи поліфонії (наприклад, контрапунктичне поєднання тем у фортепіанній «Насмішці над самим собою» з сюїти «Листи до Неї»). Композитор дотримується тонального розвитку форми, системної імітаційності, вводить інтермедійні побудови. Найважливіше, що ці прийоми завжди використані доречно, сприяють глибині музики, керуються емоційним змістом твору. Теми зазвичай лаконічні, інтенсивний імітаційний розвиток.

Наймасштабнішою, найяскравішою ділянкою в спадщині Нижанківського є фортепіанна творчість. Тут спостерігаємо глибоке знання фортепіанної фактури та опрацювання кожної деталі, що вимагає від виконавця високої технічної майстерності та експресивності. Фортепіанна музика Нестора Нижанківського має активний розвиток думки, мелодичне багатство та сповнена внутрішнього динамізму. Її часто виконувала видатна піаністка Любка Колесса. Вісім «Варіацій на українську тему» вперше пролунали саме в її інтерпретації (Львів 1925 року). Колессі також присвячена «Відповідь на картку з Мадриту» (короткий тринадцятитактовий твір) і п'єса «З могою дневника». Піаністка виконала в Італії, а саме в Мілані, у 1924 році «Прелюдію та фугу на українські теми». Любка Колесса вимогливо ставилася до вибору програм, її гра звучала на найбільших сценах цілого світу як Європи, так і Сполучених Штатів Америки, Канади. Також потрібно назвати виконавців фортепіанних творів Нестора Нижанківського, як Галя Левицька, Роман Савицький,

Марія Крушельницька, Дарія Гординська-Каранович, Ірина Негребецька, Борис Максимович, а також сучасних піаністів Йозефа Єрміна, Мирослава Драгана та багатьох інших.

Нестор Нижанківський був високопрофесійним викладачем гри на фортепіано. Це допомогло йому створити надзвичайно цінний та художньо вартісний педагогічний репертуар. До нього належать «Фортепіанові твори для молоді», до яких входять п'єси «Марш горобчиків» (присячено Ліді Нижанківській), «Староукраїнська пісня» (Степану Яросевичеві), «Коломийка» (Олегові Нижанківському), «Івасько грає на чельо» (Іваськові Барвінському) та «Гавот ляльки» (Ларисі Крушельницькій). Василь Барвінський називав цю збірку першою такого роду, яка створена в Галичині.

До ранніх творів Нестора Нижанківського (період до 1927 року) можна віднести такі солоспіви, як «Не співай по весні» на слова Івана Манжури, «Прийди, прийди» на слова Олександра Олеся, «Снишся мені», «Осінь», а також хори «Піскар», «Галочка», фортепіанний вальс *cis-moll* та віолончельний «Сентиментальний вальс» *g-moll*.

Перша світова війна залишила відбиток на свідомості й творчості Нестора Нижанківського. Саме під цим впливом композитором були написані обробки стрілецьких пісень та маршів (опубліковані в 1937 році в «Великому співанику «Червоної калини») для чоловічого хору а *capella*. Це «Казала дівчина», «Човник хитається», «Ми сміло в бій підем» та інші. Вони синтезували коломийкові мотиви, інтонації стрілецької пісні та кобзарського епосу.

У віденський період були написані такі твори, як «Коломийка», «Фуга на тему ВАСН», «Варіації на українську тему». Також саме у цей час Нижанківським була написана більшість вокальних творів. Серед доробку післявоєнного періоду є різноманітні хорові обробки, солоспіви «Жита» на слова Олександра Олеся, «Засумуй, трембіто» (існує ще в варіанті, написаному Нижанківським для мішаного хору) на слова Романа Купчинського, а також «Жалібний марш» для духового оркестру. Жалібний марш присвячений десятиріччю з дня смерті Симона Петлюри. Також (імовірно, різні джерела подають спірну інформацію) Нестор Нижанківський

є автором музики до гімну Організації українських націоналістів «Зродились ми великої години».

У солоспівах «Засумуй, трембіто» та «Прийди, прийди» відзначається поєднання мелодики Шумана, Брамса та української наспівності, експресивності. Зауважується також близькість до традицій Василя Барвінського.

У празький період написане фортепіанне тріо e-moll, а також фортепіанна сюїта «Листи до Неї» та «Спомин». Саме в тріо e-moll вилилися переживання композитора після трагічної смерті батька, втрати друзів.

У 1930-х роках були написані такі твори, як хори «Наймит» на слова Франка, «Многая літа», «Був май» на слова Богдана Лепкого, обробки українських народних пісень з Великого співаника видавництва «Червоної калини», солоспіви «Ти, любчику, за горою» для голосу з фортепіано на слова Уляни Кравченко та «Поклін тобі, моя зів'яла квітко» на слова Франка для тенора з оркестром, а також фортепіанна фуга, «Інтермецо» (1934) та «Фортепіанові твори для молоді», видані СУПромом, «Похоронний марш» (1936) для оркестру, «Просвітянський марш» для духового оркестру, хор «Сонце» та музика до п'єси «Кирка з Льолео або Львівська спокусниця».

Серед творів цього періоду також називаємо дві пісні-молитви «Отче наш» і «Богородице Діво». Хорова поема «Наймит» була написана до музичного фестивалю 1933 року із нагоди відкриття пам'ятника Іванові Франку, який був зірваний.

Єдиний твір, що виданий за життя композитора — «Фортепіанові твори для молоді» (1936 рік). Натомість «Прелюдія і фуга на українську тему» надрукована вже в 1944 році.

Наступні, досить масштабні, видання створені в 1984 («Вибрані фортепіанові твори» під редакцією Дарії Гординської-Каранович за підтримки Українського музичного інституту) та 1989 року («Твори для фортепіано» із вступним словом Юрія Булки в видавництві «Музична Україна», куди ввійшли «Коломийка», «Вальс», «Прелюдія та фуга на українську тему», «Маленька сюїта», «Інтермецо» та твори для дітей). Також у Тернополі в 1996 році надруковані «Фортепіанні твори для молоді» з вступним словом доктора мистецтвознавства Олега Степановича Смоляка (упорядницею також

є Лідія Корній) та в 2001 році «Великі варіації» з передмовою кандидата мистецтвознавства Юрія Петровича Булки.

У 2019 році в Львові було створено видання «Нестор Нижанківський. Твори для фортепіано», куди увійшов дитячий альбом для дві мініатюри. Упорядницею, редактором та авторкою післямови до цієї збірки є Тетяна Воробкевич.

Як вже згадувалося у першому розділі, рукописи творів Нестора Нижанківського мали надзвичайно довгий та непростий шлях до віднайдення відновлення та видання. Надзвичайно важливу роль у цьому процесі відіграла копівка праця Ігоря Соневицького. Це і листування з піаністами й не тільки задля пошуку переписаних нот, їх розшифрування, дослідження приватних архівів і так далі. Не завжди вдавалося знайти саме якісні копії, а часом ноти були «доповнені» сторонніми не авторськими руками, тобто були внесені зміни до тексту. Саме з цієї причини ми бачимо розбіжності в різних виданнях. Наприклад, октавне подвоєння фактури в окремих пасажах партії правої руки в фортепіанній «Коломийці» *fis-moll* у «Музичній Україні» та її спрощення в «Вибраних фортепіанових творах».

Творчість Нижанківського отримує високу оцінку в критиків. Вона охоплює майже всі жанри (як фортепіанна, так і камерна, хорова, симфонічна, театральна й обробки народних пісень).

РОЗДІЛ 4. ПУБЛІЦИСТИЧНІ ПРАЦІ ТА ГРОМАДСЬКА АКТИВНІСТЬ НИЖАНКІВСЬКОГО

Важливе місце у спадку Нестора Нижанківського займає музично-критична діяльність. Він вважав своїм обов'язком розвивати, популяризувати музику й, звичайно, допомагати слухачам її розуміти. Про Нижанківського як критика, його погляди, ми можемо дізнатися з таких періодичних видань: «Життя і знання», «Назустріч», «Новий час», «Діло», «Українські вісти».

Як голова та засновник Спілки Українських Професійних Музик Нестор Нижанківський у своїх критичних працях проголошував засади першого в Галичині

українського союзу професійних музикантів. Організація створена з його ініціативи у 1934 році та займалася матеріальним забезпеченням навчанням дітей із малозабезпечених сімей, а також видавала журнал «Українська музика» (почав випускатися у 1937 році), який висвітлював важливі мистецькі події, організовувала концерти. СУПром був своєрідним осередком музичного життя Галичини. Проте організації не вдалося проіснувати довго (у тому числі й з фінансових причин).

Основними в музично-критичній діяльності Нижанківського були події, присвячені важливим історичним датам, концерти Єврейського та Польського музичних товариств, а також театральні вистави. Тобто ці відгуки охоплювали всі жанри музики — як оперні постановки, інструментальну, так і так звану легку музику. Формати рецензій були надзвичайно різні — як розгорнуті, так і більш лаконічні.

Потрібно сказати про особливість лексичної основи в публіцистичних працях Нижанківського, яка була збагачена германізмами та полонізмами. Також у його статтях зустрічаються цікаві слова, що зазвичай характерні саме так званій галицькій говірці (наприклад, знимка — фотографія, рекляма — реклама, фортепіян, фортепіяновий — фортепіано, фортепіанний). На мій погляд, при виданні творів композитора, наукових працях і дослідженнях, публіцистичних та інших дописах важливо під час цитування статей Нижанківського чи назв його композицій зберігати саме цей автентичний правопис для того, щоб зберегти оригінальність авторського письма. Звісно ж, говоримо не тільки про конкретно цього композитора, а й інших його колег і не тільки.

Попри те, що Нестор Нижанківський був відкритим до музики та інших видів мистецтва різних народів, що ми бачимо в відгуку на перше виконання віолончельного концерту польського композитора Маклякевича, чи, наприклад, постановку опери Модеста Мусоргського «Борис Годунов», важливою віхою в його критичній діяльності є стаття «Шляхи розвитку української музики», котра була своєрідною відповіддю на публікацію А. Рудницького.

Ця праця опублікована в «Ділі» (ч. 76 та ч. 77). «Шляхи...» показали Нижанківського вірним українському мистецтву та надзвичайно компетентним у сфері історії української музики. Також у «Ділі» видана стаття «Наші музичні

болячки» (ч. 307), де висвітлюються такі проблеми української музики, як недостатньо високий статус праці музиканта, наслідком чого стали часті явища недостатньо освіченої публіки, аматорства чи добродійних концертів. Подібною є публіцистична робота «Тонем в ухо» («Українські вісти», ч. 89).

Перша стаття, котра опублікована в «Українських вістях» (ч. 32) — спогад 1935 року про українського видатного співака Модеста Менцинського, котрий зіграв неабияку роль у формуванні Нестора Нижанківського як митця. Наступна праця — «Три стрічі» (ч.37) 1938 року, присвячена ювілярові Барвінському, де надзвичайно високо оцінено вартісність спадку Василя Барвінського, важливість її в утвердженні української музики в світі.

Важливими є відгуки на концерти українських виконавців в «Українських вістях», а саме: Галі Левицької (ч. 273), Любки Колесси (ч. 104), Євгена Перфецького (ч. 201), Марти Кравців (ч. 291) та багато інших цікавих портретів молодих музикантів. Рецензія на виступи Любки Колесси «написана серцем» та є швидше особистими враженнями Нижанківського. У статті про молоду піаністку Марту Кравців він називає її цілком зрілою попри юний вік.

Варто згадати про рецензії Нестора Нижанківського на театральні постановки, зокрема опер Джакомо Пуччіні («Тоска», «Богема»), Джузеппе Верді («Аїди», «Ріголетто»), Станіслава Монюшка («Галька»), а також «Наталку Полтавку» та «Ноктюрн» Миколи Лисенка. Писав Нестор Нижанківський і про концерти філармонії (ч. 275, ч. 18), і про концерти СУПроМу та Музичного товариства (ч. 32, ч. 25), де особливу увагу приділяє майстерності диригентів, а також важливим є відгук на концерт, присвячений пам'яті Лисенка (ч. 289). У цих статтях ми можемо побачити прискіпливість композитора до таких «дрібниць», як оформлення програми концерту та її вибору, а також відповідність залу чи одягу виконавців до концертної програми.

Назвемо ще такі публікації, як рецензія на ювілейний концерт Українського педагогічного інституту (газета «Діло», ч. 79), академію з нагоди святкування 17 річниці утворення Української Держави («Новий час», ч. 20), стаття-портрет Василя

Барвінського («Життя і знання», ч. 4) та «Шевченкова поезія в музиці» («Назустріч», ч. 6).

У рецензіях Нестора Нижанківського є й такі цікаві й незвичні, неординарні музичні події, як фортепіанний вечір незрячого піаніста Імре Унгара. Так він пише про це: «Його слух ловить ті відтінки звуків, їх натуги й барви, що їх нормальна людина може не вичуває, а коли й вичуває, то не звертає на них уваги. Тому інтерпретація Унгара (що б він не грав) дуже своєрідна у своїм, часом візіонерським передуховленні, що на нього все паде хоч тінь трагізму».

Окремою цікавою ділянкою в публіцистиці Нестора Нижанківського є фотографія. Варто сказати, що сам митець називав цей фах цікавим словом «світливець». Серед таких робіт є «Різдвяна свічечка», «Реклямова знімка», «Нова речевість» та інші. Крім того, він є автором важливих цінних порад фотографам, які опубліковані в журналі «Світло й тінь» (ч. 1). У цих замітках викладено своєрідні інструкції для користування фототехнікою та важливі «хитрощі» самого процесу фотографування.

За допомогою своїх світлин композитор розповідав про непересічних постатей та надзвичайно важливі, навіть історичні події (наприклад, освячення прапора Української кооперації митрополитом Андреем Шептицьким у 1934 році).

Із музично-критичної діяльності Нестора Нижанківського ми можемо усвідомити його сильне бажання розвивати українську музику, піднімати рівень обізнаності публіки, а також те, що композитор надзвичайно велику увагу приділяв кожній, навіть найменшій деталі в житті українського музичного середовища.

Рецензіям Нижанківського властиве звертання власне до читача, надзвичайна точність, обізнаність, експресивний тон, що вдало поєднується із шляхетністю висловлювань та глибиною думки. Нижанківський беззаперечно мав націоналістичний світогляд, був багатою духовно людиною із надзвичайно широким світоглядом та освітнім багажем.

ВИСНОВКИ

Нестор Нижанківський — непересічна постать у історії української музики. Його світогляд був сформований під впливом буремних історичних подій, що сформувало митця як людину національно свідому, котра постійно прагнула розвивати українське мистецтво, вдосконалювати його професійний рівень. Тому

наше завдання в час запеклої боротьби України за свою цілісність надзвичайно важливо, на мій погляд, досліджувати його (як і інших українських композиторів) діяльність, пропагувати та поглиблювати свої пізнання українського мистецтва. Його композиторський стиль є надзвичайно цікавим, еkleктичним, багатим. А це, на мою думку, може наштовхнути нас на порівняння музичної мови композитора із його діяльністю як особистості.

За своє цілком коротке життя (47 (!) років) Нижанківський зробив надзвичайно багато для української культури, а саме: залишив хоч і невеликий (близько 70 творів), проте дуже цінний музичний спадок, збагатив своїми публіцистичними працями галузь галицької музичної критики, а також виховав плеяду піаністів. Його шлях був страшно «скорегований» війнами, окупацією, побутовими складнощами. Нижанківський завершує свою освіту тільки в 35 років, коли більшість композиторів є вже сформованими.

Його брати мали військову кар'єру в УГА, батька (композитора, священника, підприємця, надзвичайно активного громадського діяча) було підло й незаслужено страчено, а самого Нестора Нижанківського багато літ мучила хвороба ніг. Нотні архіви Нестора Нижанківського, які зберігалися вдовою композитора, жорстоко знищені лихом війни, а потім протягом багатьох років проводилися їхні довгі пошуки та відновлення. Чи можна такі обставини назвати сприятливими? Звичайно ж, ні.

Багато тогочасних український митців, часом навіть і колег Нестора Нижанківського, виїхали до Штатів та інших країн. Було це здебільшого в 1940-х роках. Згадаймо Романа Савицького, син якого займався пошуком відновлення творів Василя Барвінського, Володимира Цісика, який продовжив і в Америці пропагувати українську музику, заснувавши в Нью-Йорку Український музичний інститут, чи, скажімо, Романа Придаткевича, чий внук (!) Теодор Кухар є одним із найзнаменитіших диригентів світу та пам'ятає про своє походження.

Проте Нестор Нижанківський через хворобу, на превеликий жаль, не встигає дожити до цього часу. Але, на мій погляд, наше завдання — вивчати цю постать, виконувати його музику та нести її в світ, адже вона є високопрофесійною, образно

багатою та самобутньою. Саме з цієї причини мною було обрано таку тему для цієї роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Булка Ю. Риси стилю. *Нестор Нижанківський. Життя і творчість*. Львів, Нью-Йорк: Видавництво М. П. Коць, 1997. С. 38-42.
2. Дремлюга М. Українська фортепіанна музика. Київ, 1958. 167 с.
3. Кальмучин-Дранчук Т. Фортепіанна творчість Нестора Нижанківського в контексті професійного розвитку музичного мистецтва Галичини першої половини ХХ ст. Київ і Тернопіль, 2004. Випуск 1. С. 23-30.
4. Кобрин Н. Забуті сторінки української галицької музичної критики: Нестор Нижанківський.
5. Кобрин Н. Формування митця на тлі воєнної доби: Нестор Нижанківський. *Modern Ukrainian nation: language, history, culture*. Львів, 2016. С. 258-260.
6. Козаренко О. Феномен української національної музичної мови. Львів, 2000. 286 с.
7. Козачук О. Мистецький простір Нестора Нижанківського до 120-річчя від дня народження. Науковий часопис НПУ імені Драгоманова. Київ, 2014. Випуск 16. С. 26-31
8. Молчко У. Фортепіанна творчість Нестора Нижанківського. Дрогобич: Коло, 2001. 68 с.
9. Овсяник Ю. Музика і Україна Нестора Нижанківського. Збруч, 31.08.2018 [url: <https://zbruc.eu/node/82669>, дата останнього звернення 22.11.2021].
10. Придаткевич Р. Спомини про Нестора Нижанківського. Свобода. Джерсі-Сіті й Нью-Йорк, 1954. Випуск 59. С. 2.
11. Романюк І. "Картина світу" в системі категорій аналізу музики (на прикладі української музичної культури). Харків, 2009. 17 с.
12. Рубльов О. Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних та культурних процесах (1914-1939). Київ, 2004. 648 с.
13. Соневицький І. Композиторська спадщина Нестора Нижанківського. Рим, 1973. 35 с.